

P. SZABÓ BÉLA

ÚJABB MAGYARORSZÁGI JOGTANULÓ A 16. SZÁZADI STRASBOURGI ACADEMIÁN (KIEGÉSZÍTÉS AZ EDDIGI PEREGRINUSNÉVSORHOZ)

YET ANOTHER LAW STUDENT FROM HUNGARY AT THE STRASBOURG ACADEMY (AN ADDITON TO THE HITHERTO KNOWN LIST OF PEREGRINE STUDENTS). In the second part of the 16th century the municipal school of the Alsatian metropolis Strasbourg, was one of the popular destinations among wanderer, peregrine students from Hungary. In this school – beyond the liberal arts (artes liberales) – students could attend lectures on theology, medicine and law. Since the contemporaneous parish register of the school was lost it is hitherto unclear how many Hungarian students studied here until the foundation of the university in 1621. From the study offered here one can obtain information pertaining to a young student who has not been counted as a student in Strasbourg so far and who was originally from the Spis (Zips) region, and studied law on the evidence of two, hitherto unknown disputes of his. The paper is completed by an attempt to reconstruct earlier student lists: according to our knowledge it can be attested that Hungarian and Transylvanian students did actually study in Straßbourg from the middle of the 16th century till 1621.

A magyar művelődéstörténezők már eddig is jelentős figyelmet szenteltek a 16. század második felében fénykorát élő strasbourgi *Academia* tevékenysége magyarországi vonatkozásainak, annak ellenére, hogy a Kárpát-medencéből érkező hallgatók több más németországi egyetemet (Wittenberg, Frankfurt an der Oder, Heidelberg, Lipcse, Tübingen) jóval nagyobb számban kerestek fel ebben az időszakban. Az érdeklődés néhány kiemelkedő személyiség (Révay Péter, Szenczi Molnár Albert, Baranyai Decsi János) itteni tanulmányai mellett elsősorban azoknak a nyomtatványoknak köszönhető, amelyek akár egyes magyarországiak tanulmányaival összefüggésben, akár attól függetlenül a Rajna menti városban hagyták el a könyvpreéseket.¹

¹ Az újabban megnövekedett érdeklődést több tanulmány is jelzi: GÖMÖRI György, *A strasbourgi akadémián tanuló XVI. századi magyarok albumbejegyzései*, Lymbus (2005), 49–52; SZABÓ András, *Magyarországi diákok a 16. századi strasbourgi főiskolán* = Stephanus noster: Tanulmányok Bartók István 60. születésnapjára, szerk. JANKOVICS József, JANKOVITS László, SZILÁGYI Emőke Rita, ZÁSZKALICZKY Márton, Budapest, 2015, 105–114; MONOK István, *Magyarország és a magyarok az elzászi könyvkiadásban, 1482–1621 (Változások a kiadói politikában – Változó országkép)* = Fehér lovag: Tanulmányok Csernus Sándor 65. születésnapjára, szerk. GÁLFFY László, SÁRINGER János, Szeged, 2015, 212–230, különösen 220–230; UŐ, *La Hongrie et l'édition alsacienne, 1482–1621: Conjoncture éditoriale et évolution des représentations d'un pays*, Histoire et civilisation du livre, Revue internationale 11(2015), 51–72; Egyes peregrinusokkal kapcsolatos részletkérdésekkel jelentkezett RESTÁS Attila, *Mátyás alakja Matthias Bernegger (1582–1640) Tacitus-kommentárjaiban* = Erdély reneszánsza I., A 2008. október 8–11. között tartott konferencia előadásai, szerk. GÁBOR Csilla, LUFFY Katalin, SIPOS Gábor, Kolozsvár,

Az itteni tanulmányokkal összefüggésben ránk maradt nyomdatermékek között találunk néhányat, amelyek arról tanúskodnak, hogy a humanista nevelés egyik német központjában a jogi ismeretek iránti érdeklődés, és ezen tudás átadása is magas szintet ért el a 16–17. század fordulóján. Olyan nyomdatermékekről van itt szó, melyek az *Academia* retorikai és jogi oktatásából kinöve jelzik, hogy a Magyarországról és Erdélyből érkező ifjak is betagozódtak azokba a szellemi folyamatokba, melyek egyik központjának tekinthetjük az elzászi metropolist.²

Az alábbiakban egy olyan peregrinus tanulmányaival és személyével kapcsolatos adatokat tekintünk át, akit eddig sem az egyetem-, sem az irodalomtörténészek nem tartottak számon. Az általa megvédett és alább ismertetett jogi *disputatiók* eddig nem voltak ismertek a régi magyar könyvészet bibliográfusai előtt sem, tehát felemlítésük szerényen hozzájárulhat könyvészeti adatbázisaink bővítéséhez is.

A strasbourgi Academia

Az elzászi Strasbourg (Straßburg, Strassburg) városa egyetemmel csak 1621 óta rendelkezett, viszont már 1621 előtt egy olyan jelentős, Európa-hírű iskola működött a város falain belül, amelyet bizton tekinthetünk a korabeli német humanizmus egyik fellelegvárának.³

A később elhíresült intézmény alapjait a város *magistratusa* akkor teremtette meg, mikor az 1538-ban több régi, illetve közelmúltban alakult iskola összevonásával, a szerzetesrendek vagyonának szekularizálásával életre hívta a „nagygimnáziumot”, amely fennállásának első szakaszában gyors felvirágzást ért meg. Az oktatás fő hangsúlya a tíz alsóbb osztályon volt, de a magasabb tudományok (teológia, jog, orvostudomány) előadásai (*lectiones publicae*) is nagy vonzerőt jelentettek, s nem csak a város ifjúsága számára. Elsősorban mint a protestáns (lutheránus) teológia felső-német központja volt jelentős ebben a szakaszban az iskola.⁴

2009, 66–70; KECSKEMÉTI Gábor, *Tacitus és a régi magyar irodalom*, Irodalomtörténeti Közlemények, 114(2010), 434.

² A talán első áttekintésre vö. ECKHARDT Sándor, *Magyar szónokképzés a XVI. századi Strassburgban*, Budapest, 1944.

³ Az iskola korai történetét feldolgozó művek közül kiemelkedik: Anton SCHINDLING, *Humanistische Hochschule und freie Reichstadt: Gymnasium und Akademie in Strassburg 1538–1621*, (Veröffentlichungen des Instituts für europäische Geschichte Mainz 77), Wiesbaden, 1977. További összefoglalások: Ernst ANRICH, *Geschichte der deutschen Universität Strassburg*, (Zur Geschichte der deutschen Universität Straßburg), Straßburg, 1941; Gerhard MEYER, *Die Entwicklung der Straßburger Universität aus dem Gymnasium und der Akademie des Johann Sturm*, (Schriften des Wissenschaftlichen Instituts der Elsaß-Lothringen im Reich), Heidelberg, 1926; August SCHRICKER, *Zur Geschichte der Universität Strassburg*, Strassburg, 1872; Paul WENTZKE, *Die alte Universität Straßburg und das Reich (1621–1793)*, *Historische Zeitschrift*, 158(1938), 249–264; Uő, *Die alte Universität Straßburg 1621–1793*, *Elsaß-Lothringisches Jahrbuch*, 17(1938), 37–112.

⁴ SCHINDLING, *Humanistische...*, i. m., 34–43.

Az intézmény történetének első szakasza az 1566-ban megkapott császári *privilegium*mal zárult, melyben a császár megerősítette a korábbi iskolai szervezetet, tehát meghagyta a tíz osztály és a *lectiones publicae* rendszerét, megadta a gimnáziumnak a *statutum*-alkotás jogát, amit a város arra rendelt hivatalnokainak (a *scholarcháknak*) felügyeletével gyakorolhatott, valamint biztosította – quasi-autonóm – tisztségviselők választásának a lehetőségét is. Jogot kapott az iskola a *baccalaureus* és *magister artium* címek adományozására is, azonban a három felsőbb tudományszakban (teológia, orvos- és jogtudomány) nem adhatott képesítést. Ez a korlátozás magyarázza azt a korabeli megjelölést, mely szerint a strasbourgi iskola egy ún. *semiuniversitas*, vagyis *privilegium*mal ellátott *gymnasium illustre* volt. Ez csaknem egyedülálló iskolatípusa volt a kor felsőoktatásának, melyhez hasonló talán csak Altdorfban⁵ jött létre a korban. A *semiuniversitas* ugyanis egy sajátos, az egyetemi képzés igényei felé közelítő intézmény volt, melynek azonban az *universitas*okkal ellentétben hiányzott a teljes önkormányzati önállósága, és nem adatott meg a magasabb fokozatok odaítélésének jogositványa.⁶ Ezek az iskolák ugyanakkor szinte teljes mértékben kielégítették az adott városok polgárságának képzési igényeit, kiindulva az alapoktól egészen a városi szükségletekn megfelelő szaktudományos felkészítésig.⁷

Strasbourg *magistratus*ának évtizedekig megfelelt iskolájuk jogi státusza, hiszen érdekeiknek inkább megfelelt egy korlátozott jogú félegyetem, mint egy, a város testébe idegenként beilleszkedő, a polgárságnak sok kellemetlenséget okozó, ellenőrizhetetlen, önálló korporáció fenntartása. Az egyetemmé válást azonban csak időlegesen lehetett feltartóztatni. A 16. század végére a város bizalmatlansága megszűnt a teljes egyetemi *privilegium*mal ellátott iskolával szemben, és jól megfontolt presztízs- és gazdasági érdekek is közrejátszottak abban, hogy – igaz évtizedes előkészítés után – elhárulhattak az akadályok az iskola egyetemi rangra emelése előtt. Az egyik legfontosabb ösztönző erő az lehetett, hogy a 16. század végére egyre terhesebbé vált, hogy a céltudatosan kialakított modern teológiai, jogi és orvosi tanszékeken elsajátított magas szintű ismeretek ellenére a hallgatóknak más egyetemen kellett a megfelelő tudományos fokozatot megszerezniük. A tanszékek felépíttetsége, az általuk kínált előadások pedig már vettekdedtek a korabeli egyetemekével, sőt túl is szárnyalták azokat.⁸ A látogatottság is –

⁵ ANTON SCHINDLING, *Straßburg und Altdorf – Zwei humanistische Hochschulgründungen von evangelischen freien Reichstädten* = Beiträge zur Problemen Universitätsgründungen der frühen Neuzeit, hrsg. Peter BAUMGART, Notker HAMMERSTEIN, (Wolfenbütteler Forschungen 4), Nendeln, 1978, 149–190.

⁶ SCHINDLING, *Humanistische...*, i. m., 44–67. A *semiuniversitas* specifikumai összefoglalva: csak *baccalaureus* és *magisteri* címet adományozhatott; a latin iskolai osztályok és a nyilvános előadások szervezettelileg összekapcsolódtak; akadémiai konvent irányította a *praeceptorok* (az alsó tíz osztály tanárai) és a professzorok részvételével; a *scholarchák* jelentős ellenőrzési hatalommal bírtak. Vö. ANTON SCHINDLING, *Die reichsstädtische Hochschule in Straßburg 1538–1621* = Stadt und Universität im Mittelalter und in der früheren Neuzeit, hrsg. Erich MASCHKE, Jürgen SYDOW, Sigmaringen, 1977, 75; Uő, *Straßburg und Altdorf...*, i. m., 162.

⁷ SCHINDLING, *Die reichsstädtische...*, i. m., 71–72.

⁸ 1600 körül 19 csaknem állandóan betöltött professzori állás volt az iskolában. Ennek ellenére a hallga-

melynek megítélésében becslésekre vagyunk utalva – megközelítette a nagyobb német *universitasok* szintjét.⁹

Az egyetemi rang megszerzése előtti strasbourggi iskola didaktikai sajátossága és újszerűsége egyrészt az osztályok és a nyilvános (teológiai, orvosi, jogi) előadások egységében, másrészt az ún. „*methodus Sturmianaban*” keresendő. Johannes Sturm – aki 1539–1581 között állt az iskola élén – a 16. századi humanista német oktatásemélet egyik legnagyobb alakja volt,¹⁰ aki Melanchtonnal egy sorban említendő. Sturm pedagógiai törekvéseinek lényege az volt, hogy a tudományok módszerét és rendszerét a retorikából kísérte meg levezetni. Elmélete szerint a retorikának kellett volna a skolasztikus logikát felváltania, mind ismeretelméleti módszerként, mind alaptudományként.¹¹

A *gymnasium illustre* oktatási programjában azt a törekvést is látnunk kell, amely a polgári humanizmus „oktatáspolitikai” törekvéseinek megfelelően egy olyan tanrendszer kifejlesztését célozta, amely belátható tanulmányi idő alatt viszonylag széles kaput nyithatott a tudáshoz. Sturm *loci communes*-módszere ennek az elvárásnak megfelelően egy ésszerű tanulási technikát kínált elsősorban városa tanulni vágyó ifjúságának.¹² De az iskola híre túlterjedt közvetlen környezetén. Már 1621 előtt is sok hallgató érkezett Kelet-Közép-Európából: osztrákok, csehek, magyarok, lengyelek, poroszok, s köztük sok nemes, akik többségükben evangélikusok voltak.¹³

Jogi oktatás

A *lectiones publicae* rendszerében a jogi előadások (majd az elsajátítottak begyakorlását szolgáló vitatkozások) meghatározó szerepet kaptak szinte az iskola fennállásának kez-

tók, akik tudományos fokozat elérésére törekedtek, kénytelenek voltak tanulmányaikat máshol, egyetemen folytatni. Csak Helmstedt, Lipcse, Tübingen, Bécs és Wittenberg rendelkezett több tanszékkal ebben a korban. Vö. SCHINDLING, *Straßburg und Altdorf...*, i. m., 164–165; Uő, *Humanistische...*, i. m., 67.

⁹ Az iskolának 1600 körül mintegy 500 hallgatója volt. Lásd SCHINDLING, *Die reichsstädtische...*, i. m., 76–77.

¹⁰ Többek között lásd Hermann GUMBEL, *Humanitas Alsatica: Straßburger Humanismus von Jakob Wimpfeling zu Johann und Jakob Sturm* = Von Straßburgs Hohen Schulen. Vorabdruck aus Elsaß-Lothringisches Jahrbuch, 17(1938), 1–36.

¹¹ Sturm retorika-felfogására és tevékenységére vö. SCHINDLING, *Humanistische...*, i. m., 195–235. Az újabb magyar megközelítésre vö. IMRE Mihály, *Retorikák a reformáció korából*, Debrecen, 2003, 427–433, Uő, *Cicero és/vagy Krisztus? A reformáció 16. századi retorikáinak egyik dilemmája* = Uő, *Az isteni és emberi szó párbeszéde: Tanulmányok a 16–18. századi protestantizmus irodalmáról*, Sárospatak, 2012, 35–36.

¹² SCHINDLING, *Straßburg und Altdorf...*, i. m., 170.

¹³ A legújabb kísérlet az 1621 előtti hallgatóság névtárára: Gerhard MEYER, *Zu den Anfängen der Straßburger Universität. Neue Forschungsergebnisse zur Herkunft der Studentenschaft und zur verlorenen Matrikel*, hrsg. Hans-Georg ROTT, Matthias MEYER, (Historische Texte und Studien 11), Hildesheim, 1989.

detétől. A sokáig egyetlen jogtanárnak az alapvető jogi ismeretekbe történő bevezetés feladatát szánták a városi vezetők. Ezért Strasbourgban is a korabeli egyetemek alapozó ismeretanyagára, Iustinianus *Institutiói*ra alapozták évtizedeken keresztül az oktatást, melynek előadására több, korukban neves jogtudóst sikerült időlegesen megnyerniük a város vezetőinek. A *semiuniversitas* szintjére jutott intézményben 1570-ben az *Institutiók* „tanszéke” mellé – melyet a bennünket érdeklő időszakban (1604-ig) jórészt Paulus Graseccius professzor bírt – a *Pandekták* oktatására egy újabb professzori állást létesítettek, melyet egy ideig kevésbé neves tanárok töltöttek be. Ezekhez 1575-ben a *Codex* és a hűbérjog oktatására alapított katedra járult, amelynek betöltésére Georg Obrechtet¹⁴ hívták meg, aki 1612-ig tanított itt. Ezzel a bővítéssel a *gymnasium illustre* a világi jogban utolérte a korabeli egyetemek kínálatát, s ezzel a jogi oktatás egyetemre előkészítő, propedeutikus jellege is meghaladottá vált. A fejlődés azonban nem állt meg, s 1591-ben egy második *Pandekta*-tanszéket nyitottak a híres francia hugenotta jogász, Dionysius Gothofredus¹⁵ számára. Ezen fejlesztéssel a *semiuniversitas*nak a 16. század végére ugyanannyi jogi „tanszéke” lett, mint a legnagyobb korabeli német jogi karoknak.¹⁶

A három említett professzor által fémjelzett korszakot, vagyis a 16–17. század fordulójának időszakát a strasbourgi jogoktatás egyik fénykorának tekinthetjük. Különösen érdekes, hogy mindhárom jogtanárnak szorosabb munkakapcsolata alakult ki magyarországi származású peregrinusokkal. Ezen együttműködés nyilvánvaló jeleit azok

¹⁴ Obrecht, Georg (1547–1612) Strasbourgi származású, tanult ott, Tübingenben, Dôle-ban, Besançonban, Párizsban és Orléans-ban. 1574-ben Bázélben lett *doctor iuris*. 1575–1612 között strasbourgi professzor volt. Vö. Roderich STINTZING, *Geschichte der Deutschen Rechtswissenschaft*, I., München, Leipzig, 1880, 672–676.; Johann August EISENHART, *Obrecht, Georg* = Allgemeine Deutsche Biographie, 24, Leipzig, 1887, 114–116.; François Joseph FUCHS, *Obrecht, Georg von* = Neue Deutsche Biographie, 19, Berlin, 1998, 404–405.; Fr. Edouard SITZMANN, *Dictionnaire de biographie des hommes célèbres de l'Alsace: depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*, II., A–J, Rixheim, 1910, 384–385. Obrecht oktatási tevékenységével részletesebben foglalkozik SCHINDLING, *Humanistische...*, i. m., 301–311.

¹⁵ Életére lásd Denis-Charles GODEFROY-MÉNILGLAISE, *Les savants Godefroy: Mémoires d'une Famille pendant les XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles*, Genève, 1971², 21–63.; SITZMANN, i. m., I., 16.; Émile HAAG, *Le France protestante, ou Vies des protestants français...* V., Paris, 1855, 285.; Hartmut NIETSCHE, *Dionysius Gothofredus (1549–1622)* = Deutsche und Europäische Juristen aus neun Jahrhunderten, hrsg. Gerd KLEINHEYER, Jan SCHRÖDER, Heidelberg, 1996⁴, 160–163.; Ernst HOLTHÖFER, *Godefroy (Gothofredus), Denis (1549–1622)* = Juristen: Ein biographisches Lexikon: Von der Antike bis zum 20. Jahrhundert, hrsg. Michael STOLLEIS, München, 2001², 248–250. Munkásságára és magyarországi tanítványaira vö. SZABÓ Béla, *Dionysius Gothofredus magyarországi tanítványai Strasbourgban* = Dum spiro doceo: Huszti Vilmos Emlékkönyv, szerk. SÁRY Pál, SZABÓ Béla, Miskolc, 2000, 191–229. Az utóbbi 15 év kutatási eredményei okán azonban a korábbi szöveg jelentős kiegészítésre szorulna.

¹⁶ A korabeli jogi karok tanszékrendszerére vö. Helmut COING, *Die juristische Fakultät und Ihr Lehrprogramm* = Handbuch der Quellen und Literatur neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Neuere Zeit (1500–1800): Das Zeitalter des gemeinen Rechts, II/1, Wissenschaft, hrsg. Helmut COING, München, 1977, 37–39.; Karl Heinz BURMEISTER, *Das Studium der Rechte im Zeitalter des Humanismus im deutschen Rechtsbereich*, Stuttgart, 1974, 101–128.

a nyomtatásban megjelent *disputatiok* képezik, amelyek – ha egyáltalán lehet az ilyen jellegű munkáknak tudományos jelentőséget tulajdonítani – egyúttal a hazai vonatkozású jogi tudományosság kora újkori első lenyomatait is jelentik. Fontos, hogy ezen munkáscskákon keresztül jött létre – a 16. század derekának viszonylagos mélypontja után – a hazai jogtudás bizonyos „visszakapcsolódása” az európai jogi karok által képviselt ismeretátadási és „kutatósi” irányokhoz.

Paulus Graseccius

A három megnevezett tudós jogtanár közül talán a legkevésbé ismert a tudományos közvélemény előtt a strasbourgí félegyetem *Institutiones*-, majd *Pandectae*-professzora, Graseccius. Az a tény, hogy az alább bemutatandó két *disputatio* megvitatásánál ő elnökölt, alkalmat ad ugyanakkor arra, hogy két nevesebb tanártársa elé helyezzük legalább jelen tanulmány keretei között.

Paulus Graseccius (Paul Graseck) 1562. január 21-én született Strasbourgban.¹⁷ Hasonnevű apja a városi szenátus tagja volt, anyja szintén patrícius családból származott. Kiváló neveltetést és szülővárosa iskoláiban kiváló képzést kapott, végigjárta az akadémia mind a tíz osztályát. Felserdülvén több francia és itáliai egyetemen hallgatott jogot. Meghatározó volt jogi képzésében a bourges-i jogi kar, ahol négy éven keresztül (1583–1587) pallérozódott.¹⁸ 1588-ban – a kor több későbbi strasbourgí jogászprofesszorához hasonlóan¹⁹ – Bázembe ment, hogy az ottani egyetemen jogászdoktori címet szerezzen egy kötelmi jogi disszertációval,²⁰ aminek megvédése során – az ottani szokások szerint – *praeses* nem működött közre.

¹⁷ Életrajzi adatairól csak néhány kézikönyv emlékezik meg. Vö. Johannes-Franciscus BUDEUS, *Allgemeines historisches Lexicon in welchem das Leben und die Thaten derer Patriarchen, Propheten, Apostel, Väter der Kirchen, Päbste, Cardinäle, Bischöffe ...*, 2, Leipzig, 1730, 632.; *Grosse vollständige Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste...*, Bd. 11, hrsg. Johann Heinrich ZEDLER, Halle, Leipzig, 1735, 321.; *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste in alphabetischer Folge...* hrsg. J. S. ERSCH, J. G. GRUBER, Erste Section, A-G., hrsg. Hermann BROCKHAUS, 88. Theil, Grant-Greding, Leipzig, 1868, 47.; Ezen lexikonadatok alapjául az a gyászjelentés szolgált, melyet az akadémia rektora bocsátott ki 1604-ben. Vö. *Rector Academiae Argentoratensis, Johannes Pappus, S. Theologiae Doctor, Lectoribus Benevolis Salutem in Domino Magnum iterum & acerbum vulnus nostra accepit Academia: morte clarissimi & consultissimi viri, Doct. Pauli Graseckii ...* Perscript. Argentorati, die XV. Martii, anno Christi Servatoris, M.DCIII. – VD17 14:705212B; Vö. továbbá BERGER-LEVRAULT, *i. m.*, 94.

¹⁸ Vannak, akik bourges-i tartózkodását – tévesen – rövidebbre teszik, és már 1586-ban ismét Strasbourgban tudják Grasecciusot. Vö. Fr. Edouard SITZMANN, *Dictionnaire de biographie des hommes célèbres de l'Alsace: depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, I., A-J*, Rixheim, 1909, 643.

¹⁹ SCHINDLING, *Humanistische...*, *i. m.*, 316. 77. j.

²⁰ Suffragante consensu amplissimi consultissimique ordinis Iuridicae facultatis, in inclyta & celeberrima Basiliensium Academia, pro consequendis in utroque Doctoralibus insignijs, Deo Ter Opt. Max. preside, *Subsequentia de privilegijs Creditorum Themata* defendere studebit Pavlus GRASECK, Argentinensis, Ad diem 25. Maij, Anno 1588. hora locoque consueta. – Universitätsbibliothek Basel, Diss 205:41.

Bázelből hazatérve valószínűleg azonnal lehetőséget kapott, hogy a strasbourgi *illustre gymnasium*ban oktasson. Nekrológja szerint azonnal az *Institutiones* profeszszoraként kezdett tevékenykedni.²¹ Az első ismert strasbourgi gyakorló *disputatio*, ami Graseccius elnöklete alatt került vitára, 1589 márciusából származik,²² s bár egy *disputatio* címlapján először csak 1591 márciusában jelent meg *professor ordinariusi*si titulusa, s előtte konzekvensen csak *IVD. [iuris utriusque doctor]* vagy *IC. [iurisconsultus]* rövidítéssel jelölték, valószínű, hogy valóban rendes tanár volt 1589 első felétől. 1591 márciusa után szinte kivétel nélkül *professorként* tüntették fel a vitatkozásokon.

Gothofredus első távozása után, 1600-ban az *Academia* felügyelőinek tetszését elnyerő tevékenysége jutalmaként megkapta a Pandekták tanszékét, melyet a francia professzor rövidesen bekövetkező visszatérése után is megtarthatott. Tanársága legelső időszakától kezdődően sokan disputáltak az ő elnökletével, s később is ez a műfaj tette ki a nevéhez köthető, nyomtatásban megjelent munkák túlnyomó részét.²³

1598. augusztus 3-án az akadémia rektori tisztségére is megválasztották. A tisztességgel járó hivatali elfoglaltságok és gyenge egészségi állapota bizonyos mértékig visszafogta a neve alatt megjelenő hallgatói vitairatok mennyiségét, s korai haláláig már csak néhány kisebb lélegzetű vitairat jelent meg pártfogásával, illetve tollából. Ekkoriban, 1603-ban jelent meg egy nagyobb lélegzetűnek tekinthető munkája, „*Analytica tractatio titulorum in Pandectis, Codice et Institutionibus*”, melyben az alább említendő eperjesi Daniel Fabinus is jelentős részt vállalt.

Gyakori egészségi problémái jelentős mértékben meghatározták életének ezen szakaszát, melyet egy magas lázzal járó kór zárt le 1604 márciusában, életének 41. évében. Feleségétől, akit 1590-ben vett nőül, három fia és két leány gyermeke született, akik közül egy leány és egy fiú már apjuk életében elhunyt. Egyik fia szintén jogtudós lett, és professzora volt a strasbourgi egyetemnek.²⁴

Institutiones előadásai bevezető kurzusnak voltak tekintendők, melyre egy évet adtak a *statutumok*, de a század végéről több olyan jelzés is érkezett a *scholarchák* részéről, melyben ezen időhatár betartását kérték Grasecciusától. Nem hagyott maga után előadás-leiratot, és könyv formában sem fektette le oktatási elveit, tevékenysége valószínűleg pusztán az *Institutiones* szövegének magyarázatára terjedhetett ki.²⁵

Nyomtatásban – mint említettük – elsősorban *disputatiók* jelentek meg tőle. Mai ismereteink szerint kezdetben a nevéhez kötődő gyakorló vitatkozások témaválasztásában meglehetősen sokszínűség uralkodott, a iustinianusi jogforrások teljes körére és a római jog valamennyi területére (magánjog és büntetőjog is) kiterjedtek a témák.

²¹ Hasonlóan SCHINDLING, *Humanistische...*, i. m., 313.

²² BSB 4 Diss. 1480/6 – VD16 ZV 22995

²³ A VD16-ban és VD17-ben fellelhető, nevéhez köthető hozzávetőleg száz cím között szinte csak vitairatokat találunk.

²⁴ Utóbbi állításra vö. *Allgemeine Encyclopädie...*, i. m., 47.; A Berger-Levrault által összeállított professzori lista azonban ezt nem igazolja. BERGER-LEVRAULT, i. m., *Facultas iuridica – Tabulae lectionum*, 1–2.

²⁵ SCHINDLING, *Humanistische...*, i. m., 313–314.; MEYER, *Die Entwicklung...*, 83.

Egy eddig ismeretlen Graseccius tanítvány: Maximilianus Fabinus

Eddig két magyarországi hallgató kapcsolatát ismertük Graseccius professzorral. Révai Péter, a későbbi koronaőr, 1591-ben többéves strasbourgi retorikai és jogi tanulmányai mintegy záróaktusaként disputált a fiatal professor elnöklete alatt.²⁶ A fennebb említett Daniel Fabinus pedig röviddel Graseccius kényszerűen rövid tanári pályafutása zárása előtt volt részese egy nagyobb lélegzetű munkát megelőlegező vitatkozásnak.²⁷

A Graseccius-tanítványok hazai köre azonban egy névvel mindenképpen tovább bővíthető. A nevéhez köthető strasbourgi nyomtatványok (VD16 segítségével történnő) átvizsgálása során ugyanis két *disputatio respondense*ként feltűnt egy *Maximilianus Fabinus Sepusius*ként megjelölt hallgató,²⁸ aki később azonosítható lett a 16. század végén, Eperjesen működő iskolai tanárral, aki ugyanígy jelölte magát.

A beazonosítást az tette lehetővé, hogy Johannes Bocatius, az eperjesi, majd kassai iskola rektora, majd ottani főbíró, jeles politikus és *poeta laureatus* 1599-ben Bártfán kiadott vers- és levélgyűjteményében ez a név pontosan az említett formában, több esetben is feltűnik.²⁹ Innen már viszonylag könnyű volt néhány további adat előbányászása, melyek alapján kiderült, hogy Maximilianus Késmárkon született, 1570–71 táján, abban az időben, amikor apja ott a helyi iskola rektora volt. Az apa nem volt más, mint a hazai pedagógiatörténet ismert alakja, Lucas Fabinus (1538–1586), az eperjesi iskola későbbi híres rektora, a 16. század egyik legjelentősebb hazai tanáregyénisége,³⁰ aki maga is peregrinált Wittenbergben.³¹ Maximilianus mellett a források szerint még két gyermeke, Daniel és Euphemia érte meg a felnőtt kort.³²

²⁶ *Disputatio De Mutuo Materia non minus difficili quam utili* in Inclyta Argentoratensium Academia exercitij causa a Generoso d. Petro DE REVVA, Comite Thurozensi etc. Vngaro, conscripta, et Preside Clarissimi Viro Pavlo GRASECCIO I.V.D., Argentorati, 1591. – RMK III. 816. – VD16 ZV 22982.

²⁷ *Disputatio prima De Emptionis Venditionis Etymologia, varia significatione, definitione, distinctionibus, & causa efficiente.* In Inclyta Argentinensium Academia, publici exercitij causa proposita a Pavlo GRASECCIO I.V.D. Respondente Daniele FABINO Epperiense, Pannonio. Disputabitur mense Novembri, 1602 = Analytica Tractatio titulorum Pandectis, Codicis et Institutionibus, utilissimum iuxta & in foro frequentissimum Contractum Emptionis venditionis continentium. Ex Scholis publicis desumpta: et in quatuor disputationes ceu partes distincta... In Inclyta Argentinensium Academia publici exercitij causa proposita a Paulo GRASECCIO..., Argentorati, 1603. – VD17 1:014072P. Vö. SZABÓ, *Dionysius Gothofredus...*, i. m., 222–227.

²⁸ A „Sepusius” földrajzi megjelölés a szokásos, Szepességre utaló „Scepusius” helyett nem rettentett el attól, hogy egyéb forrásokban is utána nézzek, hogy nem ismerünk-e egy Maximilianus Fabinust a hazai művelődéstörténetben.

²⁹ *M. Ioannis Bocatii Poëtae Laureati Casarei. Hungaridos Libri Poematvm V. I. continet Martialia vel bellica. II. Encomiastica. III. Nuptialia. IV. Miscellanea. V. Sepulcralia. Ad Illvstr. Mag. Et Generosiss. Dominum, Dn. Sigismundum Forgacz, L. Baronem de Gyemes, &c. & ad Nobiliss. Gener. et Egregium Dominum, Christophorum Darholtz de Fynthá, &c. Bartphæ.* 1599, 190–191, 324, 371, 490–491.

³⁰ František KARŠAI, *Lucas Fabinus Popradiensis: Egy XVI. századi eperjesi iskolarektor társadalmi-pedagógiai nézetei*, Magyar Pedagógia, (1973/3), 333–342.

³¹ SZÖGI László, *Magyarországi diákok németországi egyetemeken és akadémiákon (1526–1700)*, (magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 17), Budapest, 2011, nr. 2912.

³² KARŠAI, i. m., 335.

Maximilianus 1592-ben tűnt fel Strasbourgban. Nem tudjuk ma még biztosan, hogy előtte hol tanult, s utána látogatott-e még esetleg más egyetemet. A megjelölt évben azonban két *disputatio respondense* volt az *Institutio*-professzor, Graseccius elnöklete alatt.

A kettő közül csak ez egyik vitaközös dátumát ismerjük: a *Theses de Fideicommissariis haereditatibus* című munka³³ 1592. május 25-én került megvitatásra „*hora et loco consuetis*”. A kilencoldalas, 50 tézist tartalmazó munkácska elején arra utal a szerző, hogy az örökösnevezésről, a *substitutió*ról és a *legatumokról* korábban már történtek vitaközösök,³⁴ ezért számára nem marad más hátra, mint a *fideicommissum*ról (a formához nem kötött végrendeleti juttatásról) értekezni. Ez arra utalhat, hogy Graseccius ekkoriban tematikusan az öröklési jogot dolgozta fel diákjaival.³⁵

Fabinus egy – a híres francia humanista jogásznak – Cujaciusnak tulajdonított fogalomból indul ki, melyet az a *fideicommissum*ról, a formátlanul rendelt egyedi hagyatéki juttatásról alkotott.³⁶ Ezután a jogintézmény történeti kialakulásáról értekezik, melyben kifejti, hogy a hagyatéki részeltetés ezen módja elsősorban azért alakult ki, hogy a római polgárok haláluk esetére esetleg olyan rokonaikat részesíthessék vagyoni juttatásban, akik nem bírtak római polgárjoggal. Ilyen esetben a végintézkedők egy bizalmi emberükre, egy másik római polgárra hagyták az adott aktívumot, és arra kérték őt, hogy haláluk esetén azt a megjelölt rokonoknak adja ki. A császárkor elején ez a szokás annyira elterjedt, hogy Claudius két *praetort* bízott meg az ilyen ügyekben való ítékezéssel, akikből Titus csak egyet hagyott hivatalban.³⁷ Ezt követően Fabinus különbséget tesz az *universale* és *singulare fideicommissum* között, meghatározza azok fogalmait, majd a jogügylet formai kellékeivel (öt tanú) és tartalmával foglalkozik.³⁸ Az intézménnyel kapcsolatban felmerülhet legfontosabb problémákkal előbb az *universale fideicommissum* kapcsán (a *SC. Trebellianum* és a *SC. Pegasianum* szabályozási köre, a perlési lehetőségek) ismertet meg, majd a *fideicommissum singulare*t elemzi röviden. Ezzel kapcsolatban kifejti, hogy a *fideicommissum* olyan egyes vagyontárgyak juttatását is lehetővé teszi, amely nem az örökhagyó, hanem harmadik személy tulajdonában lenne, s ilyenkor felmerülhet a dolog ellenértékének a kifizetése is a *fiduciarius* részéről.³⁹ Több

³³ *Theses de Fideicommissariis haereditatibus*, quas sub Clarissimo Viri, D. Pavli GASECCII I.V.D. et Inclytæ Argentoratensium Academiae publici legum Professoris praesidio, exercitij causa, disserendas proponit, Maximilianus FABINUS Sepusius, Argentorati, 1592. – VD16 G 2855.

³⁴ *Thesis* I.: „*De institutione et substitutione, ut et de legatis superioribus est actum disputationis...*”

³⁵ Mint láttuk egy évvel korábban az akkor alig harmincéves Graseccius professzor vezetésével egy másik magyarországi hallgatója, a későbbi koronaőr Révay Péter, a kölcsönről értekezett.

³⁶ *Thesis* IV.: „*Est autem fideicommissum in genere, Cuiacio definitore, liberalitas, quae verbis precarijs, vel alio quocumque iudicio precariae voluntatis, testamento, vel codicillis, vel epistola, vel quo alio genere ultimi iudicij in aliquem confertur.*”

³⁷ *Theses* VI–X.

³⁸ A *fideicommissum*ot mint a halál esetére szóló egyedi juttatás egyik formáját bemutatja FÖLDI András, HAMZA Gábor, *A római jog története és institúciói*, Budapest, 2016²¹, 664–665.

³⁹ *Theses* XL–XLI.

szakaszban foglalkozik a végakarati rabszolga-felszabadítás kérdésével is, akár saját, akár idegen rabszolgáról legyen szó.⁴⁰

A rövid irodalmi utalások (a *theses vestitae* korai változata⁴¹) kizárólag az ókori jogi forrásokat veszik figyelembe, bár – mint láttuk – a *fideicommissum* fogalmának meghatározásánál Cujaciusra hivatkozik Fabinus. A szöveget őt, a *fideicommissum*ra vonatkozó kérdéssel zárja („*Problemata V. Coronidis loco adiecta*”), melyek – *disputatio* megvitatása után – további alapot adhattak a diákok közötti vitákra.

A másik *disputatio* (*Theses de Servitutibus urbanorum atque rusticorum praediorum*)⁴² valamivel terjedelmesebben (14 oldalon 97 tézisben), az előzőhöz hasonlóan alkalmazott (de még szűkebb) apparátussal tárgyalja előbb a mezei, majd a városi telki szolgáltatások fogalmát és szabályait.⁴³ Az „*exercitii gratia*” megvitatott dolgozat elején itt is utal arra, hogy a megelőző *disputatio* a tulajdonszerzés *ius gentium* szerinti eseteivel foglalkozott, vagyis itt is egy quasi-sorozatba kapcsolódik bele munkájával, s mivel a szolgálat megszerzése is a *ius gentium*on alapszik, időszerű most ezzel foglalkozni. A telki szolgáltatások fogalmának meghatározása után (amelynek során nem hivatkozik más szerzőre vagy forrásra),⁴⁴ felosztja azokat mezei és városi telki szolgáltatásokra. Az uralkodó és szolgáló telek közötti szolgálmi viszony legfontosabb eseteit veszi számba, és az azokkal kapcsolatos alapvető szabályokat ismerteti.⁴⁵ A meglehetősen tankönyvívű, viszonylag rövid tömondatokba foglalt kijelentések a városi telki szolgáltatások ismertetését is uralják.⁴⁶ Különbséget tesz az afirmatív és negatív városi telki szolgáltatások között.⁴⁷ Ezután a szolgáltatások megszerzésével, majd megszűnésével, végül a védelmével kapcsolatos lehetőségeket veszi számba. Amikor a telki szolgáltatásokat alapítani képes jogosultakat tekinti át, említésre kerülnek bizonyos, a hűbéri viszonyokból („*in usibus feudorum*”) származó „modern” sajátosságok, amelyek ismertetésénél Fabinus kényszerűen elszakad a római jogi források téziseinek ismertetésétől, bár – a korabeli dogmatikai felfogásnak megfelelően – egyenlőségjelet tesz a hűbéres és a római örökhaszonbérlet

⁴⁰ *Theses* XLIII–L.

⁴¹ A jogi *disputatiók* formai és módszertani megkülönböztetésére vö. SZABÓ Béla, *Előtanulmány a magyarországi joghallgatók külföldi egyetemeken a XVI–XVIII. században készített disputatióinak (dissertációinak) elemzéséhez*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica 8/5 (1993), 91–94.

⁴² *Theses de Servitutibus urbanorum atque rusticorum praediorum*, Quas Concessv ac Mvneri Dei, svb Praesidio Clarissimi Viri, Domini Pavli GRASECCII, I:V:D et Professoris Academiae Argentoratensis ordinarij, pro ingenij modulo defendere conabitur. Maximilianus FABINVS sepsvsius, Argentorati, 1592. – VD16 ZV 23000.

⁴³ Vö. FÖLDI, HAMZA, *i. m.*, 358–362.

⁴⁴ *Thesis* V.: „... *qua praedium alienum vicino nostro praedio vel contra vicinum nostrum praedio alieno servit ad eius commoditatem atque vtilitatem, cum sui iuris diminutione.*”

⁴⁵ *Theses* X–XXXX.

⁴⁶ *Theses* XXXXI–LXVI.

⁴⁷ Vö. *thesis* XXXXIV.: „*Et huiusmodi servitutes vrbanae aliae dicuntur aientes seu affirmatiuae, vt altius tollendi. Aliae negantes seu negatiuae, vt altius non tollendi.*”

közé („*Vasallus seu Emphyteuta*”).⁴⁸ A telki szolgálmi jogvitákat rendező *negatoria* és *confessoria actio* fogalmát, a peres felek legitimációját teljes mértékben a római jog forrásainak megfelelően vázolja.

Mint említettük, a munka elemi ismereteket közöl az adott jogintézményekről, s a benne megfogalmazott tézisek alkalmasnak látszanak arra, hogy egy éppen kezdő joghallgató is megfogalmazza azokat, de mindenképpen arra töreksszenek, hogy egy kezdő is megérthesse, és vitában megvédhesse azokat. Ezen viszonylagos egyszerűség miatt vélelmezhető, hogy Fabinus maga is jelentősen hozzájárult az iskolai nagyüzemből kikerülő dolgozat(ok) szövegének megfogalmazásához, de ugyanígy nem zárható ki Graseccius vezető kezének túlsúlya sem a tézisek megfogalmazása során.

Életrajzi szempontból fontos megjegyezni, hogy Maximilianus mindkét munkát majna-frankfurti patrícusoknak ajánlotta („*Patronis ac Mecaenatibus suis...*”; „*Dominis ac fautoribus suis...*”) köszönettel, amiből arra következtethetünk, hogy talán korábban ebben a városban is megfordulhatott, esetleg tanulhatott az ottani gimnáziumban.⁴⁹

Egy frissen elérhetővé vált kéziratos dokumentum sejtetni engedi, hogy Maximilianus nem sokáig időzött Strasbourgban, és talán mégis járt más egyetemre is. A bázeli egyetemi könyvtár digitalizált kéziratai között röviddel ezelőtt feltűnt egy rövid igazolás, amelyet a strasbourgi jogászprofesszor, Georg Obrecht állított ki Maximilianus Fabinus számára, és amelyben erkölcséről és szorgalmáról nyilatkozik rendkívül pozitívan, 1592. augusztus 2-ről keltezte.⁵⁰ Ebből talán arra következtethetünk, hogy Maximilianus útja Strasbourgból Bázélbe vezetett, ami nem volt szokatlan útvonal abban az időben. Igaz Bázélbe általában azért mentek a Strasbourgban jogot tanulók, hogy ott doktori címet szerezzenek.

Maximilianus talán 1593 végén vagy a következő év elején érhetett haza, mivel Sebastianus Ambrosius (Lám Sebestyén) 1594. február elején kelt, Johann Jacob Grynaeusnak küldött levelében arra hivatkozik, hogy Maximilianus révén megkapta a bá-

⁴⁸ *Thesis LXXI.*

⁴⁹ Az első *disputatio* ajánlásában említettek közül Johannes Adolphus a Glauburg (1556–1611), majna-frankfurti kálvinista jogász a legismertebb személyiség. Vö. *Glauburg, Johann Adolf* = Hessische Biografie <http://www.lagis-hessen.de/de/subjects/idrec/sn/bio/id/3585> (2016. július 15.); A másik vitairatban a címzettek, Johannes Mengershausen (1568–1628), későbbi frankfurti tanácsúr és testvére Hieronymus (†1609) selyemkereskedők, Johann Fichard neves frankfurti jogász unokái voltak. Johann sógora lehetett Johann Glauburnak. Vö. Alexander DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Frankfurt am Main, 1910, 308.; <http://gw.geneanet.org/metzieder?lang=de&iz=0&p=johann&n=mengershausen> (2016.07.15.)

⁵⁰ <http://www.e-manuscripta.ch/doi/10.7891/e-manuscripta-22130> (2016. július 15.) Az ajánlás szövege a következő: „*Maximilianus Fabinus quamdiu hic vixit, diligenter scholas meas accessit. In vita et morib. ita se gessit, ut omnes boni eum amarint. Privatim et publico se quoque diligenter exercuit: et in summa pij, diligentis et industrij studiosi officio functus est. Quare cum publicum testimonium petat, eum ob morum pietatem, diligentiam et industriam optimo dignum esse judico. Scr. 2 Aug. Anno 92. Argent. G. Obrechtus JC.*” Hegyi Ádám jegyzéke a dokumentumot természetesen még nem hozhatja. Vö. HEGYI ÁDÁM, *A Bázeli Egyetem magyar vonatkozású kéziratai (1575) 1660–1798 (1815)*, Budapest, 2010.

zeli tudós üdvözlését.⁵¹ Ez megint csak azt a vélekedésünket támasztja alá, hogy Fabinus megfordulhatott Bázelen is, bár beiratkozásáról nincs adat.

Bocatus említett gyűjteményéből tudjuk, hogy 1595 végén Maximilianus már mint az eperjesi iskola tanára (M. F. *Sepusius Collega Epper. Scholae*) írt üdvözlő verset többekkel együtt Johannes Bocatiusnak, abból az alkalomból, hogy kollégája Wittenbergben *magisteri* címet szerzett.⁵² Tudott, hogy Bocatus 1594 és 1599 között volt az eperjesi iskola rektora, kollégái voltak Maximilianus Fabinus és Adam Janotkowitz. Bocatus Kassára való távozása után Maximilianus továbbra is az iskola tanára maradt Melchior Rochatius rektorsága alatt.⁵³ 1603 márciusában a szabad királyi városok követői között mint Eperjes egyik küldötte tiltakozott Istvánffy Miklós nádori helyettes előtt az országgyűlés egyik végzése ellen, ami a szabad királyi városokba szabad árubevitelt és ott eladási lehetőséget adott.⁵⁴ Legközelebb is mint tekintélyes eperjesi polgárral találkozunk vele, hiszen 1605 tavaszán őt vitte magával Basta generális, hogy azon őt havi zsoldnak megfelelő összeget, amiért korábban a város kezességet vállalt, visszaadja Eperjesnek, ami azonban természetesen nem történt meg, s Fabinus üres kézzel tért vissza Eperjesre.⁵⁵ Ezután még annyi hírünk van róla, hogy 1607-ben Bécsben járhatott városa követeként, ugyanis az év áprilisában az Udvari Kamarához kérelmet nyújtott be, amelyben 200 tallérnyi kiadásai fedezését igényelte.⁵⁶

Zárásként meg kell még említenünk, hogy Bocatus említett levélgyűjteménye és más adatok alapján megállapítható lett, hogy a két strasbourgi *peregrinus*, Maximilianus és Daniel Fabinus testvérek, Lucas Fabinus fiai voltak, amely mindeddig nem volt ismert.⁵⁷ Ez a tény jól példázhatja egy felvidéki értelmiségi család és egy városi közösség

⁵¹ A levélben lám, „*Fabinianus*” vezetéknevet ír, de nem lehet kétségünk a személyazonosság felől. Vö. *Johann Jacob Grynaeus magyar kapcsolatai*, szerk. SZABÓ András, (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 22.), Szeged, 1989, 31.

⁵² *Gratulationes Pietate, Eruditione Ac Doctrina Ornatisimo Viro, Domino Iohanni Bocatio P. L. scholae Epperiensis in Hungaria superiore Rectori dignissimo, cum ei summus in Philosophia gradus, Decano spectabili & clarissimo Dn. M. Antonio Evonymo ad tertium Calendae Aprilis Anno 1596. decerneretur.* Scriptae ab Amicis, VVitebergae, 1595. – RMK III 882.

⁵³ FRANKL Vilmos, *Hazai és külföldi iskolázás a XVI. században*, Budapest, 1873, 93.

⁵⁴ Vö. *Magyar országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel 10: 1602–1604*, szerk. FRANKÓI Vilmos, KÁROLYI Árpád, Budapest, 1890, 299–300.

⁵⁵ Martinus Georgius KOVACHICH, *Sammlung kleiner, noch ungedruckter Stücke in welchen gleichzeitige Schriftsteller einzelne Abschnitte der ungarischen Geschichte aufgezeichnet haben*, Band 1, Ofen, 1805, 322.

⁵⁶ Österreichischer Staatsarchiv HKA Hoffinanz – Ungarn RN. 92. Konv. 1607. április fol. 176–177.

⁵⁷ Apjuk első feleségének és így valószínű anyjuknak a nevét nem ismerjük. Lucas második felesége Margarethe volt, aki arról nevezetes, hogy halála után vele kapcsolatban írták a legelső Magyarországon nyomtatásban megjelent német nyelvű halotti prédikációt (Leichenpredigt), amelyet 1591-ben Bárfán nyomtattak ki. Vö. GÁBOR BIBZA, *Die deutschsprachige Leichenpredigt der frühen Neuzeit in Ungarn (1571–1711)*, (Arbeiten zur Historischen und Systematischen Theologie 15), Berlin, 2010, 245.; A kérdéses prédikáció: RMK II. 215 = RMNY I 654. *Christliche Leichpredigt Bey der Begrebnusz der Ehrn vnd Tugendreichen Frauen Margaretha seligen, weiland des Ehrnvesten Namhafften vnd Wolweisen Herren Steffan Zebners, seliger gedechtnus: Nachmals aber, Des Edlen Ehrnvesten vnd*

törekvéseit, s azt, hogy az alapos, „tudós jogi” ismeretek megszerzését egyes körökben a 16. század végén is szükségesnek érezték. Olyan esetekben is, mikor az adott peregrinus utóbb választott hivatása ezt nem is igazolta vissza. A korvezető patricius- és értelmiségi családjai azonban – és nem csak Eperjesen – készen akartak állni olyan kihívásokra is, melyek az európai jogtudomány standard eszközrendszerének ismeretét és alkalmazását igényelték.

Az új eredmények előtérbe állításának okán mindenesetre hangsúlyozhatjuk, hogy Maximilianus Fabinus eddig ismeretlen és igen korai munkái – mindenképpen igényt tarthatnak vonatkozó könyvészetünk kutatóinak és katalogizálóinak érdeklődésére. Ugyanakkor a két – Graseccius professzor elnöklete alatt és közreműködésével megvédett *disputatio* – Fabinus nevét a hazai jogtudomány kezdeteihez is kapcsolja.

Függelék

Maximilianus Fabinus neve tovább gazdagítja azt a névsort, amelyben a múlt és a jelen művelődéstörténetesei az egyetem előtti strasbourgi peregrinusokat listázták fel. Az utóbbi időben két olyan munka is született, amely újólág kísérletet tett ezen lista összeállítására: Szögi László a németországi peregrináció teljes névsorának összeállítása alkalmával 24 olyan peregrinust sorol fel, akik 1621 előtt Strasbourgban tanultak, tanulhattak.⁵⁸ Szabó András egy közelmúltban megjelent tanulmányában⁵⁹ 1600-ig veszi számba a Strasbourgban járt vándordiákokat, összesen 31 nevet felsorolva. Az általam alább közölt listában 1600-ig 38, az azután következő két évtizedre 19 név található. Az új forrásokat is figyelembe vevő kísérletem a további tudományos vita élénkítését célozza.

Hochgelehrten Herren Lucae Fabini, christmilter gedechtnus, hinterlassenen Ehelichen Gemahles. Gehalten in der K^{öniglichen} Freystad Eperies, den 31. Januarij. Im 1591. Jahr. Durch M. Samuel SAUTTER Wirtembergicum, Pfarherrn daselbst... [Bártfa, 1591]. – RMK II. 215.; Lucas Fabinus a második férje volt a tehető polgárcsaládból származó Margarethenek. Első férje Stefan Zöbner volt. Hogy a fiúk anyja nem Margarethe lehetett, az valószínűsíti, hogy a halotti beszédben nem említik őket a hozzátartozók között. Daniel – mostohaanyja halála után – 1592 decemberében Késmárkról küldött levelet az eperjesi tanácsnak, melyben kérte, hogy az apja után maradt könyvtár leltárát küldjék meg neki. A könyvek egy részét Daniel már korábban megkapta, más részük azonban sógorához, az akkori jegyzőhöz került. A leltárt azért kérte, hogy esetleg további követeléssel léphessen fel. Vö. IVÁNYI Béla, *Az írás és könyvek Eperjesen a XV–XVI. században*, 3. közlemény, Magyar Könyvszemle, 19(1911/4), 313. (301–318.); *A magyar könyvkultúra múltjából: Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése*, szerk. HERNER János, MONOK István, (Adattár XVI–XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 11), Szeged, 1983, 369.

⁵⁸ SZÖGI, *i. m.*, 226–227.

⁵⁹ SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*

Magyarországiak a strasbourgi akadémián 1621 előtt⁶⁰

Megjelenés	Név	Származási Adatok	Megj.
1542	Belényesi, Gregorius ¹		
1550. 08.	Sambucus, Johannes ²	Tirnaviensis	
1552	Drugnetius, Joannes ³	(Kőrös)	
1570	Creutzer, Georgius ⁴	(Késmárk)	
1571 előtt	Hoffman, Georgius ⁵	Hungarus	
1571	Paxi Cormaeus, Michael ⁶		
1576	Horváth Stansith, Gregorius ⁷	Hungarus	
1577	Polyany, Matthias ⁸	Sabariensis Ungarus	
1580	Budai Parmenius, Stephanus ⁹	(Buda)	
1586	Forgacz, Michael ¹⁰	de Gimes Hungarus	
1586	Kraccovius, Demetrius ¹¹	Transylvanus	
1586	Máriássy, Sigismund ¹²	(Márkusfalva)	
1586	Péchy, Sigismund ¹³	(Sáros vm.)	
1588	Deidrich, Georg ¹⁴	Teckensis Transsylvnus	mag.
1588	Clementides, Michael ¹⁵	(Szepesváralja)	
1588	Rewa, Petrus ¹⁶		(mag.) Dj OOO
1588	Rewa, Franciscus ¹⁷		O
1589	Balassa, Paulus ¹⁸		
1589	Rhormann, Gallus ¹⁹		mag.
1589	Deczius Barovius, Johannes ²⁰		Dph
1589	Bánffy, Franciscus ²¹		
1589	Sombori, Alexander ²²		
1589	?Budai, Martinus ²³		
1589	Reichmund, Andreas ²⁴	(Beszterce, Trans.)	mag.
1590	Thurzó, Stanislaus ²⁵		
1590	Balassa, Sigismundus ²⁶		
1590	Koch, Valentinus ²⁷		
1592	Fabinus, Maximilianus	Sepusius	DjDj
1593	Spillenber, Samuel ²⁸		(med.)

⁶⁰ Rövidítések:

bacc. *baccalaureus artium*
Dj *jogi disputatio*
Dph *filozófiai disputatio*
Dpo *politikai disputatio*

Dth *teológiai disputatio*
mag. *magister artium*
O *oratio*
pau. *pauper*

1595	Frolich, Zacharias ²⁹	Zeloccensis Sepusius	bacc.
1595	Molnar, Albertus ³⁰	Szenciensis Ungarus	bacc.
1595	Eperjeszy Melczer, Joannes ³¹		DjDjDjDjDj OO
1596 körül	Budackerus, Johannes ³²	(Trans.)	
1596	Hoggius (Hodjai), Martinus ³³	Transylvanus	
1597	Tatsnerus, Matthias ³⁴	(Beszterce)	Dth.
1598	Ungnad, Andreas ³⁵		
1598	Thurzo de Bethlenfalva, Christophor. ³⁶	comes Scepusiensis	
1599	Fabinus, Daniel ³⁷	Epperiensis Ungarus	DphOOO DjDjDjDjDj
1600. 04. 20.	Phluggius, Johannes ³⁸	(Sopron)	
1600	Thököly, Stephanus ³⁹		
1603	Klein, Daniel ⁴⁰	Transilvanus	
1613	Fradelius M., Petrus ⁴¹	(Selmecebánya)	
1614 előtt	Szellezky, Jacobus ⁴²	Pan.	
1614. 04. 06.	Ursinus a Plaggay, Stephanus ⁴³		Dpo
1614. 04. 06.	Listius, Franciscus ⁴⁴	l.b de Koscher Prebbenkirchen et Rebbolt Hungarus	Dpo
1614. 07.	Cramer, Jacobus ⁴⁵	(Lőcse)	mag.
1615	Horleus, Stanislaus ⁴⁶	Leucoviensis Ung.	mag.
1616	Rakoffetsky, Joan. ⁴⁷	Hungarus	bacc.
1616	Öppy, Jacobus ⁴⁸	Raika Hung.	Dpo
1616	Grensner, Bartholomeus ⁴⁹	Filcensis Hungarus	Dph
1616.	Wenzll, Martinus ⁵⁰	Pisoni-Pannonius	
1618. 06. 19.	Czombor, Martinus ⁵¹	Szepsinus	
1618. 11. 11.	Gruberus, Daniel ⁵²	Eisenstadiensis, Austriacus	Dpo
1619	Duchon Matthias ⁵³	Moschovwinus Hung.	mag.
1619. 06. 16.	Roth, Georgius ⁵⁴	Mediensis Saxo Trans.	pau.
1620. 06. 28.	Reutter, Georgius Ulricus ⁵⁵	Schemnicio Pannonius	
1620	Franck, Valentinus ⁵⁶	Trans.	Dth

Lábjegyzetek a táblázathoz

¹ SZABÓ Miklós, TONK Sándor, *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*, (Fontes Rerum Scholasticarum IV), Szeged, 1992, nr. 897.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2287.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.

² VERESS Endre, *A paduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai, 1264–1864*, (Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium I.), Budapest, 1915, 53. (Kb. két évet tölt itt, majd Bázeli); SZÖGI, *i. m.*, nr. 2288; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.

- ³ FRANKL, *i. m.*, 284.; FRANKÓI Vilmos, *Melanchton és magyarországi barátai*, Századok, (1874), 175. 1555-ben Wittenbergbe ment, előtte 3 évig Strasbourgban tanult.
- ⁴ SZÖGI, *i. m.*, nr. 2289.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 108.
- ⁵ SZÖGI, *i. m.*, nr. 2290.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.; Hugo Blotius megjegyzése alapján: „*Argentinae olim auditor meus.*” Vö. Johannes v. ERNUSZT, *Die ungarischen Beziehungen des Hugo Blotius* = A gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve 10(1940), 40–42.; 1575-ben a székesi kamara titkára Kassán, és élete végéig annak tanácsosa marad. Strasbourgban Blotius hallgatója, majd levelezőtársa. Ernuszt szerint jogot hallgatott Paduában. Vö. VERESS, *i. m.*, 81.
- ⁶ SZÖGI, *i. m.*, nr. 2291.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.
- ⁷ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 284.; 1580-ra teszi ittlétét; BRUCKNER Győző, *A reformáció és az ellenreformáció története a Szepességben*, Budapest, 1922, 497. szerint 1576–1578 között tanult Johann Sturm iskolájában. Később Szepes megye alispánja. Ezt az adatot támasztja alá Horváth egy 1576-os emlékkönyv-bejegyzése Strasbourgban: *Gregorius Stansit Ungarus*. Vö. BERTÓK Lajos, *Autogram-gyűjtemény...*, Debreceni Szemle, 3(1929/7), 360.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2292.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 108. Iványi közöl egy adatot, mely szerint 1582-ben kapott távozási bizonyítványt Melchior Iuniustól. Vö. IVÁNYI Béla recenziója *Bruckner Győző, A reformáció és az ellenreformáció története a Szepességben* című művéhez, Századok, (1923–24), 168.
- ⁸ Emlékkönyvbe jegyzett Strasbourgban ebben az évben. Vö. BERTÓK, *i. m.*, 360.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 108.
- ⁹ SZÖGI, *i. m.*, nr. 2293.
- ¹⁰ *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 151.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2296. (1587-re teszi); SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.
- ¹¹ *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 154.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 444.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.
- ¹² *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 179.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.
- ¹³ *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 181.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2297. (1587-re teszi); SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 114.
- ¹⁴ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 284.; *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 146–147. (Eszert 1587-ben érkezik); SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 107.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 686.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2295.; H. SCHULLER, *Georg Deidrich und Sein Hodoeporicon*, Deutsche Forschung im Südosten, (1943/2), 79–99. *Magister* 1589. március 20-án lett. Vö. RMK III. 788.; Deidrich egyik barátja Janus Zylvasius (Desinus-Dés) volt, aki 1588-ban megkezdett heidelbergi tanulmányai előtt talán Strasbourgban is megfordult.
- ¹⁵ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 284.; *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 172.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 108.; SCHULLER, *Georg Deidrich... i. m.*, 91. Üdvözlő verset írt Deidrich Hodoeporiconjához.
- ¹⁶ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 285.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2294. (1586-ra teszi beiratkozását); BÓNIS György, *Révay Péter* (Irodalomtörténeti Füzetek 104), Budapest, 1981, 11.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 106. *Jogi disputatiót* védett (RMK III. 816), és több beszédgyakorlaton vett részt Melchior Junius professzor vezetésével. Vö. ECKHART, 9–21.
- ¹⁷ BÓNIS, *i. m.*, 11.; GÖMÖRI, *A strasburgi akadémián... i. m.*, 49–50.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 106. Egyetlen ismert beszédgyakorlatára vö. *Orationvm quae Argentinensi in academia, exercitii gratia, scriptae et recitatae ab illustribus, generosis, Nobilibus et aliis* Ad tractandum vero propositae fuerunt a Mechiore IUNIO Vuitebergensi, Eloquentiae ibidem Professore, Pars secvnda, Argentinae, 1592, 115–119.
- ¹⁸ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 285.
- ¹⁹ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 285.; *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, 160.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 591.; SZÖGI, *i. m.*, 2300. (1590-re teszi); SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 106–107. 1590-ben disputál (RMK III. 807), 1591-ben üdvözlő verset ír (RMK III. 814).
- ²⁰ FRANKL, *A hazai... i. m.*, 286.; *Johann Jacob Grynaeus... i. m.*, passim, de különösen 140–141.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 1080.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2299.; SZABÓ A., *Magyarországi... i. m.*, 107. 1591-ben filozófiai *disputatiót* véd (RMK III. 815), és üdvözlő verset is ír (RMK III. 814).

- ²¹ Johann Jacob Grynaeus..., *i. m.*, 140.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 107.
- ²² FRANKL, *A hazai...*, *i. m.*, 286.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 33. (feltételelesen); SZÖGI, *i. m.*, nr. 2302.
- ²³ FRANKL, *A hazai...*, *i. m.*, 286.
- ²⁴ FRANKL, *A hazai...*, *i. m.*, 285.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 88. SZÖGI, *i. m.*, nr. 2298.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 114. 1591-ben *magister* lesz. Vö. RMK III. 814.
- ²⁵ FRANKL, *A hazai...*, *i. m.*, 285.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 106.
- ²⁶ FRANKL, *A hazai...*, *i. m.*, 285.; GÖMÖRI, *A strasburgi akadémián...*, *i. m.*, 49.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 106.
- ²⁷ BRUCKNER, *i. m.*, 485 és 500.
- ²⁸ FRANKL, *A hazai...*, *i. m.*, 285.; *Lőcsei stipendiánsok és litteratusok: külföldi tanulmányutak dokumentumai 1550–1699*, szerk. KATONA Tünde, LATZKOVITS Miklós, (Fontes Rerum Scholasticarum II/1.), Szeged, 1990, passim; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 114.
- ²⁹ MEYER, *Zu den Anfängen...*, *i. m.*, 39.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 114.
- ³⁰ Szenci Molnár Albert Naplója, kiad. SZABÓ András, (Historia Litteraria 13), Budapest, 2003.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2301. (1593.05.07-re teszi); SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 108–113.
- ³¹ VERESS, *i. m.*, 109.; MELCZER István, *Melczer János ismeretlen strasburgi disszertációja 1595-ből*, Magyar Könyvszemle, (1888), 252–263.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 106, 114. Mindösszesen öt jogi *disputatio*ja ismert Strasbourgból, négy Gothofredus és egy Obrecht elnöklése mellett. Vö. SZABÓ, *Dionysius Gothofredus...*, *i. m.*, 213–222. Beszédgyakorlati is fennmaradtak Melchior Junius beszédgyűjteményeiben. ECKHARDT, *i. m.*, 37–45. Vö. még SZLAVIKOVSKY Beáta, *Magyarországi diákok itáliai egyetemeken I. rész, 1526–1918*, Budapest, 2007, nr. 285.; SZÖGI László, KÓNYA Péter, *Sáros megyei diákok az európai egyetemeken*, Budapest, 2012, 970.
- ³² SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 1116; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2303; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 114.
- ³³ SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 1665; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2304; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 113.
- ³⁴ RMK. III. 904.; SZABÓ, TONK, *i. m.*, 1827.; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2305.; SZABÓ A., *Magyarországi...*, *i. m.*, 114. Theológiai *disputatio*n véd 1597-ben. Vö. RMK III. 904.
- ³⁵ ECKHARDT, *i. m.*, 45–51.
- ³⁶ ECKHARDT, *i. m.*, 53.
- ³⁷ A több *oratio*val fellépő és jogi *disputation* *respondens*ként szereplő Fabinusról legkorábbi strasburgi adatunk 1599-ből származik, amikor Melchior Iunius alatt szónoklati gyakorlatot tartott, illetve *logica* *disputatio*t védett. Beszédgyakorlataira vö. *Orationum Quae Argentinensi In Academia, Exercitii gratia scriptae ac recitatae ab Illustr. Generosis, Nobilibus et alijs: Ad Tractandvm vero propositae fuerunt a Melchiore Ivnio Witebergensi, eloquentiae Professore, Pars Octava, Argentinae, 1600, 213–214, 233–251.; Gothofredusnál védett jogi disputatio*i kapcsán. Vö. SZABÓ, *Dionysius Gothofredus...*, *i. m.*, 222–227. Logikai vitatkozására vö. VD16 H 830. Itáliai (Padova, Siena) megjelenésére 1609-ben vö. SZLAVIKOVSKY, *i. m.*, nr. 309, 574. SZÖGI, KÓNYA, *i. m.*, 973, 976.
- ³⁸ Soproni Levéltár NRA fasc. 16. nr. 5.
- ³⁹ Johann Jacob Grynaeus..., *i. m.*, 184. (Csak átutazó)
- ⁴⁰ 1603. szeptember 5-én ír Georg Lysthenius emlékkönyvébe, aki néhány napot tölthetett csupán itt. Vö. *Aus dem Stammbuch des Georg Lysthenius*, Korrespondenzblatt, 23(1900), 69–72.
- ⁴¹ SZÖGI, *i. m.*, nr. 2306.
- ⁴² 1615-ben jogi vitatkozáson *respondens*. Vö. RMK III. 5950.
- ⁴³ MEYER, *Zu den Anfängen...*, *i. m.*, 136.; Kísérője M. Joannes Lebkucher, *praefectus* nem biztosan magyarországi. 1616-ban Berneggernél disputált. OSZK 160.189.
- ⁴⁴ MEYER, *Zu den Anfängen...*, *i. m.*, 136. Kísérője Jacobus Setlytsch de Zelletz, *praefectus*, valószínűleg azonos Jacobus Szelleczkyvel; SZINNYEI, *i. m.*, VII. 1289. csak 1616-ra teszi itteni tanulását, akárcsak SZABÓ, TONK, *i. m.*, nr. 540; SZÖGI, *i. m.*, nr. 2307.; 1616-ban Berneggernél disputált. Vö. RMK III. 1178. Utóbb joghallgató Padovában és jár Siénában is. SZLAVIKOVSKY, *i. m.*, nr. 312, 578.

- ⁴⁵ *Lőcsei stipendiánsok és litteratusok, i. m., passim; MEYER, Zu den Anfängen... i. m., 75.* 1617-ben említi: *Cramerus, Jacobus Leucoviensis Hung. mag.* BRUCKNER, *i. m., 507j.* szerint 1614-1618 között tanult Strasbourgban.
- ⁴⁶ MEYER, *Zu den Anfängen... i. m., 74.*; 1616-ban üdvözlő verset ír. Vö. RMK III. 1177.
- ⁴⁷ MEYER, *Zu den Anfängen... i. m., 53.*
- ⁴⁸ 1616-ban Berneggernél disputált. Vö. RMK III. 1179.; 1617-ben már Padovában *jurista*. Vö. VERESS, *i. m., 115.*; SZLAVIKOVSKY, *i. m., nr. 313.*
- ⁴⁹ 1616-ban filozófiai témájú szöveget adatott ki Strasbourgban. Vö. RMK. III. 1177.
- ⁵⁰ 1617-ben üdvözlő verset írt. VD17 12:151190U.
- ⁵¹ SZÖGI, *i. m., nr. 2308.*
- ⁵² MEYER, *Zu den Anfängen... i. m., 139.* 1619-ben disputált Berneggernél. VD17 23:259819L.
- ⁵³ MEYER, *Zu den Anfängen... i. m., 75.* *M. Matthias Dochon Moschovino-Pannonius* üdvözlőverset írt. RMK III. 1303a.
- ⁵⁴ MEYER, *Zu den Anfängen... i. m., 143.*; SZABÓ, TONK, *i. m., nr. 717.*; SZÖGI, *i. m., nr. 2309.*
- ⁵⁵ MEYER, *Zu den Anfängen... i. m., 150.*
- ⁵⁶ SZABÓ, TONK, *i. m., nr. 2815.*; SZÖGI, *i. m., nr. 2310.* Érkezését 1622-re teszik, ami túl késő. Ezt támasztja alá, hogy 1620-ban *Valentinus Franck Transylvanus* üdvözlőverset írt (RMK III. 1303a), majd 1621-ben teológiai *disputatio respondense* volt. Vö. RMK III. 1334.